

צוותי מדע ותורה

הרב שי סימינובסקי

ביצוע בדיקת קורונה יזומה ביום שישי

במציאות חיינו בעידן המתמשך של מגפת הקורונה - חלק ניכר מבדיקות הקורונה המבוצעות מדי יום נעשות מסיבות יזומות שנועדו לוודא שהנבדק אינו נושא את הנגיף, וכך מתאפשר לו לשהות בקבוצה גדולה יחסית (נופש, לימודים בתנאי פנימייה, טיסות לחו"ל וכיו"ב).

אם כך, האם מותר לבצע בדיקה כזו ביום שישי, כאשר משמעות הדבר שהדגימה תיבדק במהלך השבת תוך חילול שבת לכאורה ח"ו?

הלכה פסוקה בשלחן ערוך¹ שגם כאשר הותר לחלל שבת לצורך פיקוח נפש, אין להרבות בביצוע איסורים ואף לא להרבות בשיעורים מעבר להכרח הדרוש לצורך מניעת הסכנה. אם כך, לכאורה יש להימנע ביום שישי מביצוע בדיקות שאינן הכרחיות, כלומר שלא נקבעו מחשש ממשי להדבקה (כגון הופעת תסמינים או שהנבדק היה בקרבת חולה מאומת), אלא משיקולי נוחות וצרכים אישיים, ויש להקדימן או לדחותן לתחילת השבוע. ואולם אופיו הייחודי של וירוס הקורונה מייצר הבחנה בין הצורך וההתנהלות האישית למניעת הדבקות בנגיף לבין הצורך וההתנהלות הציבורית במניעת התפרצות המגפה. להבחנה זו ישנן גם השלכות הלכתיות הנוגעות לענייננו. ע"פ הידע הרפואי המוכר והמפורסם עד כה - מדובר במחלה לא מסוכנת בד"כ לאנשים בריאים, אך מסוכנת מאוד לאנשים מקבוצות סיכון רפואיות שונות. נוסף על כך, מדובר בנגיף עם יכולת הדבקה גבוהה מאוד.

לגבי אדם יחיד אין עניין מיוחד בניטור רציף ויומיומי כדי לדעת אם נדבק במחלה, כיוון שפוטנציאל הסיכון/הנזק נמוך בד"כ ואינו מצדיק השקעה גדולה כל כך, אך לגבי כלל הציבור המצב הפוך. יש עניין רב בניטור רציף ויומיומי על מנת לקטוע את שרשרות ההדבקה, כדי למנוע הדבקה נרחבת בקרב אוכלוסיות בסיכון, שעלולות לפתח מחלה קשה שתסתיים גם במוות בחלק מן המקרים ח"ו. כל רשויות הבריאות הגיעו להבנה שפוטנציאל ההדבקה הגבוה והמסוכן ביותר מצוי בקרב נשאי הנגיף שלא פיתחו שום תסמין, כיוון שאינם מודעים להיותם מפציצי המחלה, ובהמשך התנהגותם הטבעית והרגילה הם עשויים לבוא במגע קרוב יחסית עם אנשים רבים. הדרך היחידה 'לעלות' על נשאים אלו היא בביצוע כמות מסיבית של בדיקות אקראיות לאנשים ללא תסמינים או

1. שו"ע, או"ח סי' שכח סעי' טז.

חשש ספציפי להדבקה. הנתונים מוכיחים שזהו אחד הכלים היעילים ביותר למניעת התפשטות המגפה בקרב האוכלוסייה.

עיקרון זה, של פער בהתייחסות לגורם סיכון נתון בין אדם יחיד לציבור גדול, עומד ביסוד הדין של גחלת (של מתכת) ברשות הרבים שהותר לכבותה בשבת. על פי המבואר במסכת שבת (מב ע"א) לדעת שמואל התירו לכבות גחלת של מתכת ברשות הרבים מפני נזק הרבים, ובביאור הדין נחלקו הראשונים: דעת רש"י והרמב"ן (שבת שם) שדווקא גחלת מתכת התירו, שאיסורה מדרבנן (משום שבמתכת אין כיבוי גמור), אך לא בשל עץ, שאיסורה מן התורה. לפי הסבר זה נזק הרבים הוא חשש לפציעה או לכאב שעבורו הקלו באיסורי דרבנן, בדומה למה שנוזכר בהיתר יניקת חלב לחולה באיסור דרבנן² שחכמים לא העמידו דבריהם במקום צער. ואולם, הרמב"ן הביא את דעת הגאונים, בעל 'הלכות גדולות', ורבנו חננאל הסוברים שדווקא בגחלת מתכת התירו משום שאינה ניכרת בבעירתה, מה שאין כן בגחלת עץ שמאדימה ומעלה עשן, וקל להישמר ממנה. א"כ לדעת הגאונים הותר גם איסור תורה למניעת נזק זה. הרמב"ן והרשב"א התקשו בסברת הגאונים, וכך שאל הרשב"א (שבת שם) ותירץ:

ומן התימה הוא היאך התיר שמואל צידת נחש שהיא מלאכה דאורייתא משום הזיקא, וי"ל דכיון דדרכו להזיק ורבים ניזוקין בו כסכנת נפשות חשיב ליה שמואל דאי אפשר לרבים ליזהר ממנו.

כלומר, אע"פ שגחלת אחת אינה מסוכנת לאדם יחיד, כיוון שיכול בקלות להימנע מלגעת בה, ביחס לציבור גדול, הנחת המוצא היא שלא כולם יקפידו להימנע מלגעת בגחלת, וקרוב לוודאי שחלק קטן, לכה"פ, מקרב הציבור עלול להגיע למצב סכנה עקב כך. הרב ישראלי ז"ל, בספרו 'עמוד הימיני'³ העוסק בין היתר בעבודת המשטרה בשבת, דן בהרחבה בגדרים ההלכתיים והמעשיים של פיקוח נפש הנוגע לכלל הציבור ומסביר את סברת הגאונים בסוגיה הנ"ל.

ע"כ נראה שיסוד הדברים הוא שכל מה שנוגע לשלום הציבור או סילוק נזק ממנו, הכל נחשב כפקו"נ, כי כל מה שכרוך בשלום הציבור יש בו בעקיפין ענין עם פקוח נפש, פרנסת היחיד לדוגמא אין בה משום פקו"נ, אבל אם הציבור יהא מחוסר פרנסה אפילו אם אין זה נוגע ללחם, הרי לא ימלט שבאחד מבין הרבים יהא כזה שהוא צריך לאוכל יותר משובח, באופן שאצלו זה יכול להיות פקו"נ.

ושם חידש הרב ישראלי חידוש נוסף, שגם הרמב"ן, החולק על פירוש הגאונים בביאור דין גחלת של מתכת, חולק רק באופן מקומי, ביחס לגחלת שלגביה, להבנתו, לא נשקפת סכנה ממשית אפילו לכלל הציבור. אבל ביחס לעצם הסברה, שכל דבר הנוגע לשלום הציבור הרי הוא בבחינת פיקוח נפש, כמו שהוכיח שם מדין מלחמת הרשות - גם

2. כתובות ס ע"א.

3. עמוד הימיני, ס' יז; וע"ע הרב אריה ויזל, 'פיקוח נפש ציבורי ומגפת הקורונה', מכת מדינה, ניצן: מרכז תורה ומדינה, תשפ"א, עמ' 203-224.

הרמב"ן מסכים לה. וא"כ דעת הרב ישראלי שלכל הדעות הותר גם חילול שבת גמור כדי למנוע סכנת נפשות מן הרבים, אם אכן יש צורך בכך. מאמר זה של הרב ישראלי משמש, זה שנים רבות, אבן יסוד בפסיקה בסוגיות רבות הנוגעות להתנהלות ביחס לצרכים חיוניים-ציבוריים בשבת. דומה שמגפת הקורונה היא דוגמה מובהקת נוספת למציאות זו של 'גחלת ברה"ר'. בעוד ביחס ליחיד מדובר בדרך כלל בסיכון קל יחסית, הרי שביחס לרבים מדובר בסכנת נפשות ממש. לפיכך נראה לומר שאף שביחס לנבדק היחיד - הבדיקה תידרש משיקולי נוחות בלבד, הרי שביחס לפענוח הבדיקות במעבדה המשרת את הצורך הלאומי בקטיעת שרשרות ההדבקה ואיתור נשאים 'סמויים', מדובר בצורך חיוני של מניעת פיקוח נפש הנוגע לרבים. ומכיוון שחילול השבת נעשה רק ע"י המעבדה ולא ע"י הנבדק, הרי שאין מניעה בביצוע הבדיקה ביום שישי, משום שביחס לפעולת האיסור הנעשית בשבת יש בה הכרח גמור לצורך מניעת התפשטות המגפה.

בתפילה לקב"ה שעד פרסום הדברים יהיה מאמר זה בגדר פלפולה של תורה בלבד, והקב"ה ישלח לנו רפואה שלמה בקרוב.

